

הארץ ישראל תפילת הרא"ה

שיעורים בספר 'אורות התפילה'
לבירור נתיבות בניינה
של תפילת ארץ ישראל המתחדשת

הרב ארלה הראל

אור עציון ספרי איכות תורניים

תוכן העניינים

7	פתח דבר
11	מבוא
25	פרק א הנשמה תמיד מתפללת
34	פרק ב עילוי הרצון בתפילה
46	פרק ג תפילה כדבקות
55	פרק ד פעולת התפילה בעולמות
67	פרק ה הכנה לתפילה
81	פרק ו תפילה בשמחה
101	פרק ז מעכבי התפילה
113	פרק ח תורה ותפילה
130	פרק ט כוונה בתפילה
142	פרק י תפילה על הגאולה והכלל

פרק א

הנשמה תמיד מתפללת

אין התפילה באה כתיקונה כי אם מתוך המחשבה שבאמת הנשמה היא תמיד מתפללת. הלא היא עפה ומתרפקת על דודה בלא שום הפסק כלל, אלא שבשעת התפילה המעשית הרי התפילה הנשמטית התדירית היא מתגלה בפועל.

וזהו עידונה ועינוגה, הדרה ותפארתה, של התפילה, שהיא מתדמה לשובנה הפותחת את עליה הנאים לקראת הטל או נכח קרני השמש המופיעים עליה באורה, ולכן "הלואי שיתפלל אדם כל היום כולו" (אורות התפילה א, א).

בפרק הראשון של ספרנו, הראי"ה מטלטל אותנו כליל, ומהפך את כל מה שידענו עד עתה על התפילה מן השורש.

המחשבה הרגילה גורסת כי התפילה היא זמן יוצא דופן, רגע של התייחדות האדם עם קונו. כל היום האדם מצוי בעיסוקיו, ולזמן מה, הוא עוצר הכל, ומתבודד עם בוראו.

אבל, הראי"ה, במבט חדשני, מתבסס על מימרה הלכתית של רבי יוחנן בגמרא במסכת ברכות (כא, א), הקובע כי אדם יכול לחזור על תפילתו בשעת ספק האם התפלל, כי "לואי שיתפלל אדם כל היום כולו", ומרים אותנו לגובה אחר.

פשט דברי רבי יוחנן הוא, כמובין, כי אין כל איסור בתוספת תפילה, וממילא, מדוע לא יתפלל אדם שוב כאשר הוא מסופק האם התפלל?

אבל, הראי"ה מבחין בתוכן הסמוי הרמוז בתוך דבריו. רבי יוחנן היה יכול לומר: 'מותר לו לאדם להתפלל כל היום כולו', ובכך

למצוא מקור להתיר תפילה חוזרת בשעה הספק. הוא אינו מתבטא כך, אלא מבטא איזה מין רצון כמוס - הלוואי, הוא אומר, והאדם יתפלל כל היום כולו. הלוואי!

מה משמעות החלום הזה? הרי הוא ודאי אינו מעשי. ודאי שרבי יוחנן לא התכוון שבפועל האדם יתפלל כל היום כולו.

אלא, מלמדנו הראי"ה במבט עומק - רבי יוחנן רצה ללמדנו, שהנשמה שלנו, בת מלך גולה בעולם של הסתר, מתגעגעת כל רגע ורגע לאביה שבשמים. כל רגע. ללא הפסק. אנחנו רק לא מרגישים את זה כל הזמן. הנשמה עורגת אל יוצרה כל הזמן, ולעיתים, היא גם מרשה לעצמה להוציא זאת לפועל, לפרוץ את מסגר המחסום המסתיר אותה.

לפני שנמשיך ונעמיק בעיקרון זה בהמשך הפרק, נדגיש שוודאי שזו תחושה ארץ ישראלית, שכן באותה פסקה מספר 'אורות' (ארץ ישראל אות ב) שהזכרנו במבוא, מדגיש הראי"ה ש"על ידי התרחקות מהכרת הרזים באה ההכרה של קדושת ארץ ישראל בצורה מטושטשת. על ידי ההתנכרות אל סוד ד' נעשות הסגולות העליונות של עמק החיים האלהיים לדברים טפלים שאינם נכנסים בעמק הנשמה, וממילא יחסר הכח היותר אדיר בנשמת האומה והיחיד". כלומר, מבט פנימי-קבלי על קדושת ארץ ישראל נכנס לעומק הנשמה, אותה נשמה המתפללת תמיד. רק במבט פנימי-רזי ניתן להבין את העיקרון שהעלינו כעת, שבעצם הנשמה כל הזמן מתפללת.

בהמשך אורות ארץ ישראל (באות ז), מבאר הראי"ה על פי הקבלה:

מלאה היא הנשמה אותיות מלאות אור חיים, מלאות דעה ורצון, מלאות רוח הבטה ומציאות מלאה... בארץ ישראל מתגדלות האותיות של נשמתנו, שם מחשיפות הן נהרה, יונקות חיים עצמיים מזיו החיים של כנסת ישראל, מושפעות הן מסוד יצירתם המקורית בדרך ישרה. אווירא דארץ ישראל ממציא את הגידול הרענן של אותיות החיים

הללו, בזיו תפארה, בידידות נעימה ובגבורת רעם עליזה
מלאה שפעת קודש...

ונבאר פיסקה עלומת סוד זו (על פי המבואר בפרוש 'ניצוצי אורות'
מאת הרה"ג ר' משה אושפיזאי זצ"ל, מרבני עירי רמת גן. בנו של
רבנו המרא דאתרא הרה"ג ר' מנחם יהודה הלוי אושפיזאי זצ"ל,
מתלמידיו הקרובים של הראי"ה):

אותיות - הם החלקיקים הראשוניים של הרצון, חסרי צורה ברורה.
כל אות מבטאת משהו, אבל לא נעשה עדיין צרוף של האותיות לכדי
מילים ומשפטים. עמקי הנשמה הם אותיות בוסריות כאלו. בארץ
ישראל מתגדלות האותיות ומקבלות כח לצאת לפועל, לחשוף את
האור שלהן, אווירא דארץ ישראל המחכים מאפשר להן לצאת מן
הכח אל הפועל (עיין שם בהרחבה).

נמצינו אם כן למדים, שדווקא בארצנו, תכונה זו של ההכרה
בתפילה המתמדת של הנשמה, באותיות הנסתרות הללו, אפשרית
במלוא עוזה.

הרגשה כזו משנה לגמרי את כל תחושתנו עת אנו באים להתפלל
- אנחנו לא מפסיקים את החיים וניגשים להתפלל, אנחנו רק
מוציאים לפועל את מה שהרגשנו כל הזמן. מרשים לסיר הלחץ הזה
לשחרר קיטור.

יסוד זה כבר רמוז בתורות ה'שפת אמת' בכמה מקומות. בבארו
את המהלך הנפשי של תפילת יעקב אבינו ע"ה בשעת לינתו במקום
הר הבית טרם יציאתו את הארץ, הוא מבאר את לקיחת האבנים כך
(פרשת ויצא תרמ"ג): "ויפגע במקום - תיקן תפלת ערבית. ויקח מאבני
המקום, אבנים הם אותיות שהתעורר על ידי התפילה. שם אותם
בראשו ולבו. לכך ויחלום. כדאיתא במדרש כמה לך בשרי כו'.
ונתקיים בו בהתהלך תנחה אותך בשכבך תשמור כו' והקיצות היא
תשיחך. כמ"ש ודברת בם בשבתך בלכתך בשכבך כו'... וע"י יגיעה
בפה בתורה ותפילה מתעוררין כח האותיות שנברא בהם שמים וארץ
[וז"ש שצדיקים מקיימים העולם שנברא בעשרה מאמרות כי קיום

הוא כמו קיום חתימת עדים כן הצדיקים מכירים ומעידין חותם המלך שהקב"ה טבע בחותמו ית' כל הבריאה]. ולכך נשתנה אצלו הטבע שקפצה לו הארץ ושקעה לו חמה דיש עולם שנה נפש. ובכח נפש איש ישראל לעורר הקדושה בעולם ובזמן...".

ליעקב היו 'אבנים', אבני מסד מוכנות לבנייה, ועל ידי התפילה הוא שם אותן בראשו וליבו. הוא חלם אותן, העלה אותן מן התת-מודע אל רובד גבוה יותר וגלוי יותר. ומה שהוא חלם בשינתו, הלך עימו אחר כך בקומו. על ידי יגיעה של תפילה יכולים לעורר את האותיות הללו והופכים אותן למילים ולמעשים [וגם פה רואים שהדבר קורה כהכנה ליציאה מן הארץ, כי זה כוחה של ארץ ישראל]¹.

מדובר באדם שמרגיש את מה שדוד המע"ה הרגיש כשאמר (תהילים קט, ד): 'אֲנִי תְּפִלָּה', לא כתוב - אני מתפלל, אלא - אני תפילה. המהות שלי היא תפילה. וכעין שמפרש שם רש"י: "אני תפילה - ואני מתפלל אליך תמיד", וכמובן, כאמור ודאי אין משמעות הדבר שהוא מתפלל בפועל תמיד, אלא שנשמתו מתפללת. או כפרוש אבן עזרא שם: "ואני תפילה - איש תפילה", זו המהות שלי (וכע"ז ברד"ק ובמלבי"ם שם, ובספר 'שערי תשובה' לרבינו יונה שער ג סע' קמז).

וכן כתב ב'שם משמאל' (פרשת חיי שרה שנת תרע"ד): "ומצינו בדהמע"ה שאמר (תהילים קט, ד): 'ואני תפילה' ולא - ואני מתפלל, היינו שכך היתה צורתו, והדבר ידוע למבינים".

דוגמה חיה בדורנו לדמות כזאת אפשר היה לראות בכ"ק אדמו"ר מגור הפני מנחם זצ"ל, וכך הוא מתאר זאת בספרו (ואתחנן שנת תשנ"ד, שמוסען לט"ו באב עמ' לו) "שתתחולל דעתו שכל כולו יהיה בבחינת 'ואני

1. וראה עוד ב'שפת אמת' פרשת וארא תרנ"א: "והכלל כי האותיות הם חיות הכל. אך יש אותיות התורה. ויש אותיות תפילה... והוא בחינת ארץ ישראל, מקום מקודש. מוכן להשראת השכינה...".

תפילה, בעטעוודיג, כמו שכתוב: 'ולוואי שיתפלל אדם כל היום כולו'...².

הגרי"ד סולובייצ'יק זצ"ל, אף מדייק זאת בלשון הרמב"ם, כחלק מהותי מחובת מצות התפילה ('על התפילה', שיעור ב): "כתב הרמב"ם: 'מצות עשה להתפלל בכל יום...'. נשאלת השאלה – מה פירוש 'בכל יום'? אפשר לפרש בשתי דרכים. האחת – בכל יום ויום. האחרת – תמיד... משמעות דברי הרמב"ם היא לא שבכל יום יש מחייב חדש, אלא שמדובר במצווה תמידית שהזמן לא משפיע עליה (ומשום כך נשים חייבות בה). אם נפרש לפי הרמב"ם שהמצווה היא מתמדת, האם זה אומר שחייב אדם להתפלל תמיד, עשרים וארבע שעות ביממה, בכל יום? הלא זה בלתי אפשרי! אולם אפשר לפרש את הרמב"ם כך – מצות התורה היא להתפלל את ה' בכל פעם שהאדם מכיר בצרכיו.

אבל, היהדות רואה את מצב האדם, מאדם הראשון ועד ימות המשיח, כמצב של צרה. אין אדם בעולם שכל משאלות ליבו מתמלאות. לכן האדם תמיד בצרה, תמיד יש לו צרכים, והמודעות למצב הזה מחייבת אותו בתפילה בכל יום... וגם כאשר האדם מודע

2. ומורנו הרצי"ה זצ"ל הסביר זאת בלשונו כך: "הנשמה, זה האדם האמתי, והגוף זה הצד החיצוני של מהות זו. האדם הגופני נתון במצבים שונים של בריאות, וכל מיני גורמים שמשפיעים עליו, אבל האדם האמתי, החי הנשמתי, יש בו מצב תמידי של הזדהות עם מקור החיים, מתוך עצם עובדת היותו חי. ונמצא שכל מציאות החיים שלנו כשאנו במצב של חיים בעולם הזה, היא פגישה עם התפילה המתמדת של הנשמה, עם הפנייה הקבועה אל הקב"ה. ולמצב זה של הנשמה יש צורך להתגלות בחיים, במציאות. ולזה עוזרת התפילה הגלויה, התפילה הממשית, המעשית שלנו, היא גילוי מן הכוח אל הפועל את מה שגנוז במעמקי הנשמה את הצימאון לאל-חי, נשמתנו נמצאת בעולם הזה, בתוך מציאות של גוף, בתוך מערכת של כוחות נפש שונים ומצבים שונים ועניין התפילה הוא – לגרום לפניית הנשמה אל האלקים, להתפשט ולהתגלות בכל הכוחות ובכל המצבים" ('מתוך התורה הגואלת' ח"ג עמ' רלה).

לחסדו של הקב"ה, כשהוא משיג את מטרתו ומרגיש תחושה של הודאה לה', גם תחושה זאת מחייבת אותו להתפלל".

ונשוב לדברי הראי"ה המובאים בהמשך הפרק (שם סעיף ג):

התפילה מבקשת מהנשמה את תפקידה. כשעברו ימים ושנים בלא תפילה בכוונה, מתקבצים בלב אבני־נגף רבים, שמרגישים על ידם כבודת־רוח פנימית. וכשרוח הטוב חוזר, ומתנת התפילה נתנת ממרומים, הולכים בכל תפילה ומתפנים אותם המכשולים, והסיכורים הרבים, אשר נקבצו בנחל הנובע של נשמת החיים העליונה, הולכים וסרים. ועם אותה העליה הנשמית, שהיא עולה בכל תפילה ביחש לערך זמנה, אחוזים ידועים באים בתור מרפא את חסרון העבר; אמנם לא בבת אחת נמנה החסרון, אבל הולך הוא ומתמלא, והצוהר של התפילה הולך ומגלה את אורותיו.

התפילה מבקשת מהנשמה את תפקידה.

התפילה דורשת מהנשמה לצאת ממחבואה, למלא את תפקידה, להתגלות במציאות, להאיר את העולם מאורה. זהו צורך נפשי של האדם. התפילה, בתפיסה כזו, היא המתנה הגדולה ביותר שיכול היה בורא עולם לתת לברואיו - האפשרות להוציא החוצה את האמת הכמוסה.

כשעברו ימים ושנים בלא תפילה בכוונה, מתקבצים בלב אבני־נגף רבים, שמרגישים על ידם כבודת־רוח פנימית. וכשרוח הטוב חוזר, ומתנת התפילה ניתנת ממרומים, הולכים בכל תפילה ומתפנים אותם המכשולים, והסיכורים הרבים, אשר נקבצו בנחל הנובע של נשמת החיים העליונה, הולכים וסרים.

אם לא נותנים לנשמה לצאת החוצה כמו שהיא צריכה, אם מתפללים בלי להרגיש את התחושה הזו, מצטברת תחושה של

כבדות, של לחץ פנימי לשחרר אור חבוש. אבל אז מתנת התפילה שבה ומתגלה, והמחסומים נפתחים, והכל זורם.

מקורו של הראי"ה הוא כנראה בדברי ריה"ל ב'ספר הכוזרי' (מאמר ג אות ה): "והסדר הזה מהנפש כסדר המזון מהגוף, מתפלל לנפשו ונזון לגופו, ומתמדת עליו ברכת התפילה עד עת תפילה אחרת, כהתמדת כח סעודת היום עד שיסעוד בלילה, וכל אשר תרחק עת התפילה מהנפש היא הולכת וקודרת במה שפוגע אותה מעסקי העולם, כ"ש אם יביאהו הצורך לחברת נערים ונשים ורעים, וישמע מה שיעכיר זכות נפשו, מדברים כעורים ונגונים שתטה הנפש אליהם ולא יוכל למשול בה. ובעת התפילה מטהר נפשו מכל מה שקדם, ויתקנה לעתיד..."³.

בספר על ה'פני מנחם' מובא סיפור, שפעם אחת בעת ששב מנסיעה רחוקה לחסידיו, מיד אחרי שירדו מהמטוס, הציע שיתפללו, למרות העייפות, ואמר: 'אני מורעב להתפלל, כבר עברו שש עשרה שעות שלא התפללתי...'. הנה לנו דוגמה לרעב, לא רעב ללחם כי אם לדבר עם ה' יתברך!

ועם אותה העלייה הנשמטית, שהיא עולה בכל תפילה ביחש לערך זמנה, אחוזים ידועים באים בתור מרפא את חסרון העבר; אמנם לא בבת אחת נמנה החסרון, אבל הולך הוא ומתמלא, והצוהר של התפילה הולך ומגלה את אורותיו.

העליה הזו של הנשמה אל סף המודע, היציאה שלה מאפילת התת-מודע, מרפאת את חיסרון העבר, את אותה תקופה בה היתה הנשמה במאסר. נפתח כאן חלון, דרכו הנשמה מציצה החוצה ומאירה את העולם כולו.

3. וראה בהקדמת שו"ת בית יצחק [לגאון רבי יצחק יהודה שמלקיש זצ"ל] יורה דעה חלק א בהקדמה אות י"ד שהביא דבריו והעמיק בהם.

יש כאן ממש מהלך מרענן - לא עוד תפילה כמשא כבד, אלא להיפך - תפילה כ'זמן איכות' שלי עם נשמת, עם העצמי שלי. זמן בו אני יכול להגיד, לעצמי לפחות, מה אני באמת רוצה. זמן בו אני יכול להרגיש שאני עומד מול בוראי ומוציא את האני האמיתי שלי החוצה.

ובפיסקה ה' כותב הראי"ה:

התפילה היא מוציאה אל הפעל והאור, אל החיים הגמורים, את הנכמס בתהומות הנשמה.

יש לנו סודות כמוסים. כמוסים אפילו מעצמנו. אנחנו לא מכירים את עצמנו, והתפילה מאפשרת לנו להתבונן פנימה ולהכיר את נשמתנו, הטהורה והזכה.

אנחנו עוד לא צריכים לשנות כלום. את זה נעשה בשני הפרקים הבאים, בהם נעסוק בפעולתה של התפילה, בדרכה לשנות את עצמנו ואת העולם. כעת אנחנו רק מכירים את עצמנו, מרשים לעצמנו להחשף בפני עצמנו, בלי להתכייש, כי אין לי מה להתכייש בנשמה האלוקית שלי.

ובפיסקה ז' מעלה אותנו הראי"ה עוד מדריגה:

התפילה היא לנו, ולעולם כולו, הכרח גמור, וגם תענוג היותר כשר שבתענוגים. גלי הנשמה שלנו הולכים ושוטפים, הננו חפצים מעצמנו ומהעולם שלמות כזאת שאין המציאות המוגבלת יכולה לתן לנו, ומתוך כך הננו מוצאים את עצמנו שרויים בצרה גדולה, שדאבונה יכול להעביר אותנו על דעתנו ועל דעת קוננו. אבל קודם שיעבור זמן גדול, שיוכל שרטון זה להתגלם בקרבנו הננו באים ומתפללים. שופכים אנו את שיחנו ומתנשאים אנחנו לעולם של מציאות שלם בתכלית השלמות, ואז נעשה עולמנו הפנימי באמת שלם בתכלית השלמות, ודעתנו מתמלאת נחת, ואותו המשקל שהכרעתנו הפנימית פועלת

על המציאות, שגם פנימיותנו היא אחת מחלקיה, מכריע גם את כל העולם כולו לכף זכות.

כאמור, אי אפשר לא להתפלל. זו פשוט חובה, לא חיצונית, כי אם פנימית. צורך. למה? כי המציאות כה רחוקה ממה שאנחנו באמת רוצים שהיא תהיה. וקשה לנו עם הפער הזה. אז אנחנו עוצמים עיניים, ומתרוממים לעולם של תקווה, של בקשה, של תחינה לשינוי, לתיקון עולם. כאמור, אנחנו עוד לא נוגעים בדבר, אנחנו רק מרשים לעצמנו לומר בקול את מה שכבר נמצא שם עמוק בפנים - להכיר בגדלות הבורא ובשבחו, לבקשו לשפר את כל מה שניתן ולהגיד לו תודה על מה שכבר עשה ועוד יעשה בשבילנו.

זהו הצעד הראשון במהפכת תפיסת התפילה של ארץ ישראל לאור משנת הראי"ה - בואו נתייחס לתפילתנו, ההלכתית המסודרת והספונטנית, המתמדת, כאל פרס, כאל מתנה. כאל זמן נפלא של גילוי פנימי, כאל סוג של טיפול פסיכולוגי, בו אנו משיחים לפני עצמנו, מעלים מתהום הנשיה את כל חשקינו היותר עמוקים, ומתרוממים איתם למעלה.

